

СЛОВОТВІРНІ ДЕРИВАТИ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ ЕРГОНІМОТВОРЕННІ ВІННИЧЧИНИ

Анотація. У статті розглядаються способи продукування ергонімів, їхні словотвірні моделі, котрі були виявлені в ергоніміконі Вінниччини, процеси онімізації, трансонімізації, морфемної деривації, аббревіації і прийоми мовної гри.

Ключові слова: ергонім, ергонімотворення, онімізація, трансонімізація, прийоми мовної гри, контамінація, гендіадіс.

У сучасній ономастиці значну кількість досліджень присвячено специфіці антропонімів, топонімів, гідронімів, космонімів, теонімів тощо (Л.О. Белей, С.О. Вербич, В.О. Горпинич, І.М. Железняк, М.І. Зубов, Ю.О. Карпенко, В.В. Лучик, В.В. Німчук, Н.М. Павликівська, Є.С. Отін, А.М. Поповський, М.Л. Худаш, К.К. Цілуйко, П.П. Чучка, В.П. Шульгач та ін.). Але сьогодні дедалі більше зацікавлює дослідників одна з маловивчених галузей ономастичного простору, яка зазнає найдинамічнішого розвитку – ергонімія.

Ще з 90-х років минулого століття спостерігається своєрідний вибух в ергонімотворенні, адже за радянських часів існували номенклатурні назви, які не потребували особливої фантазії, не було конкуренції та реклами, через те й не потрібно було задумуватися про вибір особливої назви для магазину, фірми чи інших підприємств.

Наразі, коли економічний розвиток країни набирає обертів, ергонімономінації приділяється особлива увага з боку провідних ономастів як України, так і за її межами (О.О. Белей, С.О. Шестакова, Є. Жетельська-Фелешко, Т.П. Романова та ін.), що зумовлює необхідність розширення джерельної бази досліджень для об'єктивної наукової кваліфікації ергонімних утворень.

Тож мета окреслює завдання нашого дослідження: довести, що ергоніми від радянських часів і дотепер зазнали істотних змін, трансформувалися в галузі словотвірних і семантичних процесів, активно розвиваються і функціонують як в ергонімному полі, так і в сучасній українській літературній мові взагалі як мікросистема з власними нормами.

У полі ергонімотвору намітилися тенденції семантичного розвитку і найбільш продуктивні словотвірні моделі вказаної категорії слів. Все це є підтвердженням того, що оновлення мовнотвірних процесів є постійним, особливо в такій молодій галузі мовознавства як ергономіка [1; с. 4].

В українській ономастиці словотвірні категорії інструментальності окреслюють кількісно велику групу дериватів.

Більшість ергонімів творяться шляхом засвоєння певної форми слова (переважно без змін) із за-

гальновживаного пласта лексики. Цей процес відбувається у такий спосіб:

по-перше, шляхом онімізації, тобто переходу із загальної назви у власну, змінюючи лише графіку, наприклад: *фірмоніми* «Барчанка» – від *барчанка*, «Караван» – від *караван*, *рестораноніми* «Ізіом» – від *ізіом*, «Буржуй» – від *буржуй*, «Ладья» – від *ладья*, «Казка» – від *казка*, *магазинніми* «Орхідея» – від *орхідея* «Гроно» – від *гроно*, «Гурман» – від *гурман*, «Чайка» – від *чайка* і под.;

по-друге, шляхом трансонімізації – переходу оніма з одного розряду в інший:

- антропонімів у ергоніми: «Регіна», «Наталі», «Людмила», «Борис», «Ксюша», «Катюша», «Анастасія», «Елла», «Кароліна» та ін.;

- ойконімів у ергоніми: «Вінниця», «Україна», «Поділля», «Немирів», «Бар», «Жмеринка» та ін.;

- гідронімів у ергоніми: «Південний Буг», «Десенка» та ін..

Із дослідженого нами матеріалу, зібраного у Вінницькій області, найпопулярнішими у номінаторів є ергоніми, утворені за допомогою мовної гри, аббревіації, семантичної онімізації та запозичень.

Власнесловотвірними способами ерготворення є морфемна деривація, аббревіація і прийоми мовної гри (контамінація: *екстра-школонім* «ЛиСа» (Лиля + Саша), *сервісонім* «Да, Саг» і гендіадіс: *магазинніми* «Гуси-лебеді», «Дочки-матері»).

З 90-х років ХХ ст. завдяки своїй незвичайності, оригінальності й привабливості, виконуючи рекламну функцію, впливаючи на підсвідомість реципієнта, мовна гра і семантична онімізація стали найбільш активними способами ергонімотворення.

Абревіація широко слугувала для творення ергонімів у виробничій сфері для скорочення назв великих організацій (а згодом і корпорацій). Задля рекламних імен використовували особливий вид аббревіації – акроніми: *фірмоніми* «БМУ №2» (Будівельне міське управління), *сервісонім* «ЖЕК №20» (Житлова експлуатаційна контора), *організаційніми* «ОДА» (Обласна державна адміністрація), *школонім* «СЗОШ № 4» (середня загальноосвітня школа) та ін.

При морфемній деривації ергоніми утворюються за допомогою префіксів і суфіксів (переважно запозичених): «Ігромаія», «Кіндерленд», «Супер-

Бембі», «Гранд-прі», «Магі-гранд», «Магі-центр», «Епіцентр», «Міні-маркет» та ін..

Прийоми мовної гри використовують також в гумористичних, експресивних, несподіваних номінаціях:

- лексичні ресурси і моделі розмовної мови: ТЦ «Шок», магазинізм «Прикол», рестораноіми «УважУха», «Кльове місце», «Розгуляєво» та ін.;

- вигуки-звуконаслідування: магазиніми «Агу», «Агуша», «Алло!», командоніми «Ку-ку-рі-ку!» та ін.;

- розмовні вигуки, у тому числі евфемістичного характеру: «Привіт!», «Доброго здоров'я!», «Ну-ну!», «О, да!» та ін.;

- розмовні фразеологізми: рестораноіми і таверноіми «Вдали от жён» (рос.), «Гуляй-поле», «Фігли-мігли», «З ранку до ночі» та ін.,

- нові моделі предикативного типу, які функціонально відповідають вигукам-зазивам: «Їжко», «Все для дому!», «Хочу це!», «Ще!», «Тільки у нас все для вас!» та ін.;

- рекламні деминутиви: магазиніми «Матуся», «Крихітка», «Сонечко», «Зозулька», «Оленька» та ін.;

- експресивні синоніми старих типових назв: сервісоіми «ТОВ Ремцентр і Ко», «Шар і Ко» та ін.;

- ретрономіації, орієнтовані на дорадянський період: рестораноіми «ВБНИЦА», «ВБНО», магазинізм «Лавка чудес»;

- оказіональні слова, ергоніми, утворені за конкретним словотвірним зразком, з відхиленням від орфографічних норм: магазинізм «Феміли» (від англ. Family, транслітерація з порушенням норм української графіки), агенціоніми «Поділля-тревел»;

- використання жаргонізмів: рестораноізм «Малина»;

- гібридизації (у т.ч. графогібридизації) кирилиці і латиниці: «Коламбіа Зоо», «Мінімаз» та ін.;

- прийом оказіонального прочитання аббревіатур: партіонізм «За Єдину Демократичну Україну» – «За ЄДУ»;

- самопрезентації: медициноізм «Аптека низьких цін», магазинізм «Найдешевше взуття з Європи»;

- словоскладання (з контамінацією): екстрашколоізм «Ліса» (Ліля + Саша);

- гендіадіс: магазиніми «Гуси-лебеді», «Дочки-матері», агенціоніми «Світлана-люкс», «Робінзон-тур», «Оліві-тур», «Мандри-тур», «Дорошитур», «Ден-тревел», «Альпин-тур»;

- капіталізація (актуалізація морфемної членованості на основі омофонії): «А-Мега-Тур», «О, Да!»;

- прийоми непрямих номінацій: волонтерське об'єднання «Воєнторг»;

- прийом метонімічної конкретизації: магазинізм «Троянда», агенціонізм "Пентхаус";

- гра, основана на паронімії: «Партія Народної Дії» «НАДІЯ»;

- прийом римунання: «Містер-Твістер»;

- прийом цитування: «З ранку до ночі», «Від серця до серця»;

- змішування прийомів мовної гри: «Да, Car».

Лексико-синтаксичним способом в ономастиці творяться ергоніми у формі словосполучень і речень, тобто конструкцій, які більше нагадують слогани, наприклад: «Тільки у нас все для вас!», «Одягнув і забув», ГО «Разом у майбутнє», ГО «Від серця до серця», ГО «Вінниця – серце України».

Онім-словосполучення може мати різноманітну структуру:

- атрибутивні сполучення іменника з прикметником (рестораноіми «Весела скриня», «Солодка мрія», «Слов'янський базар» магазиніми «Маленька фея», «Веселий молочник», «Пишна краса», організаціоніми ГО «Перша ластівка», ГО «Країна мабутнє», ГО «Соціальна перспектива»);

- сполучення із прикладкою (рестораноізм «Старий Мельник», конфесіонізм «Євангеліст Лука»);

- словосполучення з родовим означуванням (магазиніми «Світ дверей», «Світ люстр», «Дім шпалер», партіоніми «Партія Блок Петра Порошенка», «Партія честі», «Партія Олега Ляшка», «Партія Блок Юлії Тимошенко»);

- сурядні словосполучення (магазиніми «Шкарпетки і колготки», «Шик і блиск», «Одяг і взуття», «Сток і секунд-хенд», «Фарба і шпалери»);

- нумеративні словосполучення (агенціоніми «5 авалон», «100% віддыха», «121 Ріслестейт», магазиніми «Три товстуні», «Все від 40», рестораноізм «777»);

- приєднано-відмінкові конструкції (рестораноіми «У Флінта», «У Валентина», «На дровах», «У Саші»);

- інші новотвори, що змішують декілька типів (магазиніми «Все для дому», «Взуття за найнижчими цінами», фармаціоніми «Аптека низьких цін», «Аптека оптових цін», організаціонізм ГО «Спілка матерів за здорове покоління»);

Онім-речення найчастіше є спонукальним (фармаціонізм «Будьте здорові!», магазинізм «Обирай!»). Виявлені також різноманітні види еліпса (фірмоніми адвокатська контора «Ваш адвокат», страхова компанія «Пожежна», компанія «Перша приватна»).

Отже, результати дослідження підтвердили нашу гіпотезу, що ергоніми, які на початку ХХІ століття істотно трансформувалися в галузі словотвірних і семантичних процесів, сформувалися і функціонують у сучасній українській мові як мікросистема зі своїми внутрішніми правилами.

У полі ергонімотвору простежуються тенденції семантичного розвитку і найбільш продуктивні словотвірні моделі вказаної категорії слів. Все це є підтвердженням того, що оновлення мовотвірних процесів є постійним, особливо в такій молодій галузі мовознавства як ергономіка.

В наступних студіях планується розглянути соціолінгвістичний аспект ергонімікону Вінниччини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесовець Н. М. Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.10.02.01 – «Українська мова»/ Н. М. Лесовець. – Луганськ, 2007. – 19 с.
2. Монахова Т. В. Азірівка як соціолінгвістичний феномен [Електронний ресурс] / Т. В. Монахова // Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. – 2014. – Т. 164. – С. 11-15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2014_164_5
3. Подольская Н. В. Словарь ономастической терминологии. 2-е изд. переработ. и доп. / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
4. Сучасний словник іншомовних слів / Уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
5. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови: Монографія / М.М. Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 548 с.

Oksana Melnik

Word building derivatives of the instrumentality in the modern ergonims creation of Vinnytsia region

Summary. This article describes how to produce erhonimiv, their word building models that were found in Vinnytsia erhonimikoni processes onimizatsiyi, transonymization, morpheme derivation, abbreviations and techniques of language games.

Key words: ergonems, erhonimotvorennya, onimizatsiya, transonymization, techniques of language games, contamination, hendiadys.

Одержано 24.05.2016 р.